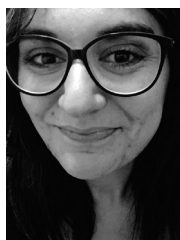

Forfalskede Dødehavsruller i omløb?

Af ph.d.-studerende Melissa Sayyad Bach, lektor, ph.d. Søren Holst og professor, dr. theol Jesper Høgenhaven

Dødehavsrullerne, håndskrifter fra hulerne ved Qumran tæt på Det Døde Hav, kom for dagens lys i årene 1947-1956. De første manuskripter, der blev fundet, var de velbevarede skriftruller fra hule 1, som lokale beduiner opdagede. Størstedelen af det righoldige håndskriftmateriale fra de øvrige huler blev ligeledes i første omgang fundet af beduiner, som solgte fragmenterne videre. Gennem en målrettet indsats fra myndigheder og videnskabelige institutioner i Jordan – Qumran og vestbredden af Det Døde Hav lå i Jordan indtil 1967 – lykkedes det dengang at sikre, at fragmenterne endte samlet på Palestine Archaeological Museum (Rockefeller-museet) i Østjerusalem, hvor de kunne blive sorteret og samlet, så vidt det lod sig gøre, og siden tydet og udgivet. Et mindre antal håndskrift-

fragmenter blev dog solgt til forskellige private samlere eller institutioner.

Fra 1956 og de følgende mange år frem hørte man ikke om andre håndskrifter end dem, der allerede var blevet fundet. Ganske vist verserede der fra tid til anden rygter om, at der var fundet flere håndskrifter, end offentligheden og forskningsverdenen havde kendskab til. I et enkelt tilfælde var der tale om mere end et rygte: Tempelrullen fra hule 11, det mest omfangsrige af samtlige Qumran-manuskripter, havde antikvitethandleren William Kando i Betlehem, der formidlede salget af håndskrifter fundet af beduinerne, på et tidligere tidspunkt udbudt til salg; men handlen blev ikke til noget, da man ikke kunne blive enige om prisen. Efter seksdageskrigen i 1967 fandt og beslaglagde israelerne dette manuskript, som Kando havde i sin besiddelse.

Nye stumper af Dødehavsruller dukker op efter 2002, men hvorfor?

Selvom talen om flere håndskifter var noget, de fleste afviste som røverhistorier, set i bakspejlet, var netop denne fundhistorie med til at åbne op for muligheden af, at nogen kunne sidde inde med hidtil ikke offentliggjorte fragmenter. Fra 2002 dukkede der et betragteligt antal "nye" fragmenter af Dødehavsruller op på antikvitetsmarkedet, hvor de er blevet opkøbt af samlere og institutioner som universiteter og museer, først og fremmest i USA. Disse fragmenter er alle ret små, stort set på størrelse med frimærker; men de sælges ikke desto mindre til priser på over en million US-dollars stykket.

Det er i sagens natur vanskeligt at svare på, hvor de "nye" fragmenter af Dødehavsruller stammer fra; for denne type fragmenter dukker lige netop op på markedet uden en klart dokumenteret fundhistorie. Tilmed bliver de gerne solgt og handlet ad mere eller mindre obskure kanaler gennem diverse mellem-mænd, og da det ikke er alle led i kæden, der nødvendigvis er helt lovlige, er der en interesse hos de involverede i at holde tingene vage eller hemmelige. Når fragmenterne kommer for en dag og bliver publiceret, sker det i reglen med nogle historier om oprindelsen, som man er henvist til enten at tage for pålydende eller lade være med at fæste lid til. I flere tilfælde er det førnævnte Kandos sønner, der udpeges som de første identificerede ejere af fragmenterne, gerne i form af ukontrollable fortællinger om, hvordan Kando-familien smuglede eller legalt udførte fragmenterne fra Israel i 1960'erne, hvorefter de har ligget gemt i schweiziske bankbokse, til de dukker op efter 2002.

Når disse historier optræder så ofte, hænger det nok sammen med, at de tjener det klare formål at etablere en plausibel forbindelse tilbage til de dokumenteret ægte håndskriftfund i 1950'erne. Desuden kan det være vigtigt at overbevise potentielle købere om, at fragmenterne har forladt Israel før 1978, hvor en israelsk lov gjorde udførsel af arkæologiske fund ulovlig.

Ægte eller falske Dødehavsruller?

En række undersøgelser fra de allerseneeste år har godtgjort, at der i langt de fleste – måske i alle – tilfælde snarere er tale om moderne forfalskninger. De norske Qumran-forskere Torleif Elgvin og Årstein Justnes har i samarbejde med internationale eksperter udført et omfattende arbejde med at kortlægge og kritisk analysere de mange "nye" fragmenter. Deres udgangspunkt var en kritisk gennemgang af Qumran-fragmenter ejet af en norsk rigmand og samler med henblik på en videnskabelig udgave. Elgvins og Justnes' konklusioner peger entydigt på, at her er falsknere på spil. De, der fremstiller de falske fragmenter, er ofte ganske dygtige og benytter ægte pergament, der stammer fra antikken. Det er dog tydeligt, at det er en svær opgave at efterligne den skrift, der kendetegner de ægte Qumran-manuskripter; og skriften på de falske fragmenter viser sig ofte at være usikker eller ukarakteristisk på bestemte måder, som røber falskneriet. En grundig analyse afslører i en del tilfælde, at skriften synes at være påført fragmenterne efter, at disse har fået deres nuværende form. Der er m.a.o. ikke tale om ægte stumper af større, sammenhængende skrifter, men om små – formentlig "ægte" antikke – pergamentstumper, der får påført skrift

med det formål at få dem til at ligne de rigtige Qumran-fragmenter. Teksten på fragmenterne ser ud til at være baseret på de moderne hebraiske bibeludgaver. På noget, der skulle være en stump af Nehemias' Bog, ser det faktisk ud, som om falskneren er kommet til at kopiere et tekstkritisk tegn (et græsk *alfa* over linjen) fra *Biblia Hebraica*!

Hvad indeholder de "nye" Dødehavsruller?

Når man ser på indholdet af de mange fragmenter, der er kommet til salg efter 2002, er der nogle meget sigende fælles træk: Langt de fleste fragmenter indeholder små stykker tekst fra det Gamle Testamente. Det er i sig selv påfaldende, da det ellers kun er omkring en fjerdedel af de kendte Qumran-manuskripter, der har gammeltestamentlig tekst. Dertil kommer, at tekststykkerne på de efter alt at dømme falske fragmenter lader til at være udvalgt med et særligt marked af potentielle aftagere for øje, først og fremmest amerikanske institutioner og samlere med en kristen baggrund. Det er bemærkelsesværdigt, at fragmenterne fordeles sig ret pænt ud over det meste af det Gamle Testamente. Et enkelt fragment har som nævnt tekst fra Nehemias' Bog, som ellers ikke er fundet blandt Qumran-håndskrifterne. Flere af de "nye" fragmenter indeholder kontroversielle eller tekstkritisk særligt interessante tekster. Det kunne således godt se ud, som om det "nye" materiale ligefrem blev produceret for at tilfredsstille et behov hos moderne primært kristne bibellæsere og -forskere, der har en særlig interesse i bibelteksternes angiveligt oprindelige form.

"Garizims bjerg"-fragmentet: 5 Mos 27,4

Et godt eksempel er et fragment, som blev publiceret af James H. Charlesworth i 2009. Det indeholder tekst fra 5 Mos 27,4-6. Her formaner Moses israelitterne til at holde Jahves befalinger; og når de er kommet over Jordans flod og ind i Kana'ans land, skal de opstille nogle store sten, stryge dem over med kalk og skrive ordene i Jahves lov på dem. I den masoretiske tekst (v. 4) står der: "Og når I kommer over Jordan, skal I opstille disse sten, som jeg i dag giver jer befaling om, på Ebals bjerg, og du skal stryge dem over med kalk" (DO 1992).

I den samaritanske teksttradition står der ikke "Ebals bjerg", men "Garizims bjerg", som er stedet for samaritanernes helligdom. Ekseperterne har diskuteret, hvad der er den ældste tekst her: Har samaritanerne på et tidspunkt udskiftet "Ebal" med "Garizim" for at legitimere deres helligsted? Eller er det snarere den samaritanske læsemåde, der er den oprindelige; og har den jødiske massoretiske tradition måske ønsket at nedtone Garizims betydning, fordi man ikke ville give støtte til den samaritanske tradition?

Det iøjnefaldende ved det "nye" Qumran-fragment er nu, at det netop har "Garizims bjerg" ligesom den samaritanske teksttradition. Fragmentet blev derfor set som lidt af en sensation: Her havde man ifølge Charlesworth og andre endelig genfundet den oprindelige tekst i 5 Mos 27,4!

Som Justnes klart har påpeget, er der dog nogle meget tydelige tegn på, at "Garizims bjerg"-fragmentet er en moderne forfalskning – altså helt bortset fra, at det ikke kan godtgøres, hvor det stammer fra.

Selve skriften er usikker og kombinerer bogstavformer fra forskellige perioder. Stednavnet "Garizims bjerg" (*har garizim*) er skrevet ud i et ligesom i det tekst-kritiske apparat i de moderne hebraiske bibeludgaver. På bagsiden af fragmentet er der påklisset stykker af tape, som ikke har nogen funktion, men kunne se ud til at være en efterligning af den tape, som beduinerne brugte i 1950'erne til at holde ægte håndskriftfragmenter sammen med.

Årstein Justnes' kritiske gennemgang af 5 Mos 27-fragmentet og en koncis indføring i hele problemstillingen kan man finde i hans norske artikel "Forfalskninger av Dødehavsruller. Om mer enn 70 nye fragmenter – og historien om ett av dem", *Teologisk Tidsskrift* 6 (2017), 70-83. Man kan også finde meget mere information på Agder Universitets blog *The Lying Pen of Scribes. Manuscript Forgeries and Counterfeiting Scripture in the Twenty-First Century*.

Forskningsetik

Den begejstring over at stå med hidtil ukendte fragmenter af rigtige Qumran-manuskripter, som i en del tilfælde har grebet forskere på området, er i øjeblik-

ket ved at vige for en mere nøgtern erkendelse af, at meget af det materiale, der har set dagens lys siden 2002, efter alt at dømmes er det rene snyd. Der har været en sørgelig tendens til, at selv anerkendte forskere var parate til at sætte deres navn og ære ind på at forsvare ægtheden af "nye" fragmenter og ukritisk videregive beretninger om fragmenternes vej fra Kando-familien til det moderne antikvitetsmarked. Samlere og institutioner, der i dyre domme har opkøbt disse fragmenter, har selvsagt haft en interesse i at opretholde forestillingen om, at de er eller i det mindste kan være ægte. Men mange står desværre tilbage med erkendelsen af at være blevet ført bag lyset af drevne bedragere. Og forskere og videnskabelige institutioner må stille nogle kritiske spørgsmål til sig selv og deres fremgangsmåde, når de præsenteres for angivelige antikke håndskriftfragmenter uden en dokumenteret fundhistorie. Der er grund til at overveje, om den stærke vilje til eller ønsket om at stå med ægte hidtil ukendte stykker af Dødehavsruller har været medvirkende til at skabe og opretholde det marked, som falsknerne lever af at betjene.